

COMPLURA Ranunculi genera. vis tamen omnibus vna, acris, & vehementer exulcerans. Nam unum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraque, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata. nascitur in limitibus humidis. Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisuris, plurimū in Sardinia proueniens, quā acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignunt. quare vngues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes verrucas, & penfiles, alopeciasque paulisper illita tollunt. Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

RANUNCVLVM, qui Græcis Βατραχίου dicitur, uul-
gus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem
galli, quauis perperam, uocant, ut superius quoque in coronopi
mentionem diximus. Planta est uulgò nota, pluribus tamen, & di-
uersis generibus distincta. Et quauis quatuor tantum generum
meminerit Dioscorides; nos tamen & quintum, & sextum genus
sepius uidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentio-
nem Dioscorides, unum genus est, quod nobis quinto loco assigna-
bitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, sed cui inter
complures, quibus nititur, radices, tuberosa quaedam pendeat ra-

Ranunculi cō-
sideratio.

dix nucis inglandis magnitudine, rari modo albicans, acris tamen, & exulcerans, qua per hyemem, arefcntibus iam
folijs, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Illud porrò genus lanuginosius, uel, ut Plinius ait, foliosus copio-
sissimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, pleriq; ideo Apium risus no-
minant, quòd quibusdam memorie proditum sit, eos tãquam præ letitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed
rem se aliter habere crediderim, & alijs potius adstipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si
edulio fuerit, uescntibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium fa-
cie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui huius uenena herbæ meminit, sic inquit. In Sardinia quaedam
herba nascitur, quæ Sardoia dicitur, agræsti apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ri-
dentes interimat. Ideoq; Dioscorides libro vi. Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ uescntibus mentem a-
dimat, & quaedam neruorum distentione debiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sar-
donius risus in adagium cecit. Ceterum quā magno in errore uersentur, qui existimant Ranunculum esse Coro-
nopum, superius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. vi. simplicium
medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet speciatim differentias.
Omnia uerò uehementer acrem facultatem possident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, si moderatè
utare, psoras, & lepras excoriant, & unguis leprosos diuellunt, & stigmata discutunt, & acrochordonas, &
myrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam si diutius inhxreant, non excoriatur
solum ipsa cutis; sed & in crustam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum sunt opera, si imponas uirena-
tia. Porrò radix arefacta sternutatorium est medicamentum similiter alijs omnibus, quæ ualenter desiccant. Sed &
dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti scilicet exiccatione. & ut semel dicam, calida, & sicca nalde est tã
radix, tum uniuersa adeò herba. Βατραχίου ita Græcis, Latinis uerò Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncu-
lo, & Pie coruino: Germanis, Hanen suosz: Hispanis, Hierua belida: Gallis, Bacins.

Apium risus.

Quorundam
error.
Ranunculi ui-
res ex Gal.

Nomina.

Dvo Anemones genera, vnum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: vna
phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia corian-
dro similia, cæterum scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores,
ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò
grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo profus maior, latioraque
folia,

folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis vtriusq; acris. ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida ulcera abstergit. Folia, & caules, si cum pituita decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, vellere apposita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à sylvestri Anemone, argemonem, & papauer, quod rhœada appellant (de quo inter papaueris genera referemus) propter colorum cognationem in floribus distinguere non possunt. Verum papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & vtraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rhœas verò candidiorem, & acrem. Insuper anemone, & rhœadi capitula sylvestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

ANEMONE.

ANEMONE ALTERA.

Anemones
confid.

Brasauoli la-
psum.

Fuch. lapsus.
Pulsatillæ hi-
storia.

NON DESUNT profecto, qui credant, Anemonem, & sylvestre papauer idem esse: sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed is, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neque, ut legitur in huius capitibus calce, differre Anemonem à sylvestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse sylvestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minime animaduertens, quod si huius cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse videtur, quod hoc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumq; ferat papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantum stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisque PULSATILLA cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem. Illa namq; cum primum erumpit, folia mittit admodum hirsuta, minutimq; laciniata, quæ sapore sunt perquam acris, adeo ut non minus exulcerent, quam ranunculus, & flammula uulgò dicta. Flos, qui in stellæ modum, similiter hirsutus, ineunte uere dehiscit, anteaquam folia erumpant, nigricanti splendet purpura: è cuius medio quidam aurei flosculi emicant eos admodum emulantes, qui rostris innascuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uisitur, sericinam referens opus. Exteriori uerò parte in ipsius caulis cacumine circa floris basim uillosus alter circumqua; se pandit floccus, colore cinereo, sericino stamini mollitia, ac leniore minime cecidens. Semen capilloso, incanoq; capitulo, iuglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi subest pedali

PVLSATILLA.

dali longitudine, exesa, nigri chamæleonis modo: cui sapor quidem subdulcis, non autem acris, ueluti folijs, et caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus effertant contra pestilentiam, & ad hausta uenena, itemq; contra omnium uenenosorum tum morsus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Ceterum legitimam utriusque generis Anemonem legimus nos in Anantiensi agro, quæ, ut arbitrator, Dioscoridis descriptioni nihil prorsus reclamant. Eas item postea uidi Venetijs, in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo.

Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copiosam nasci, eamq; esse plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verum si herba uenti helixine fuerit, uel solidago minor, ut Simon Ianuensis interpretatur, aberrasse Ruellius manifestè deprehenditur: sin aliter, quid dicam nescio, cum me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Anemone omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum referandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemone expurgant, et lepras detrahunt, mensesq; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anheamen.

Ruel. lapsus.

Nomina.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARGEMONE in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceum: caput in cauliculo papaueris rhæadis, oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

EXTANT nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli uerò hoc tantum habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à compluribus doctissimis uiris, qui alterum hoc illegitime accessisse censent: præsertim cum Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satisfactum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adijciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera folijs syluestri papaueri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Potæ cum aqua dysentericis auxiliatur, uulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Conuulsis, & uellicatibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum uino bibitur. Plinius libro XXV. cap. VIIII. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Prouenit argemone frequentissima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi: sicut & in quibusdam locis uallis Anagninae Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem iudicio, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur ueteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quod Eupatorium Argemones uice acceperint, suo Agrimonie nomine, de qua libro quarto suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones uires sanè quàm paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquires. Et huius herbe factas absterforia est, & digerens. Ea Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latine, atq; Italicè dicitur.

Argemones consideratio.

Caput Argemones adulterinum.

Veterum nostrorū error.

Argemones uires ex Gal.

Nomina.

Ἀναγάλλης. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

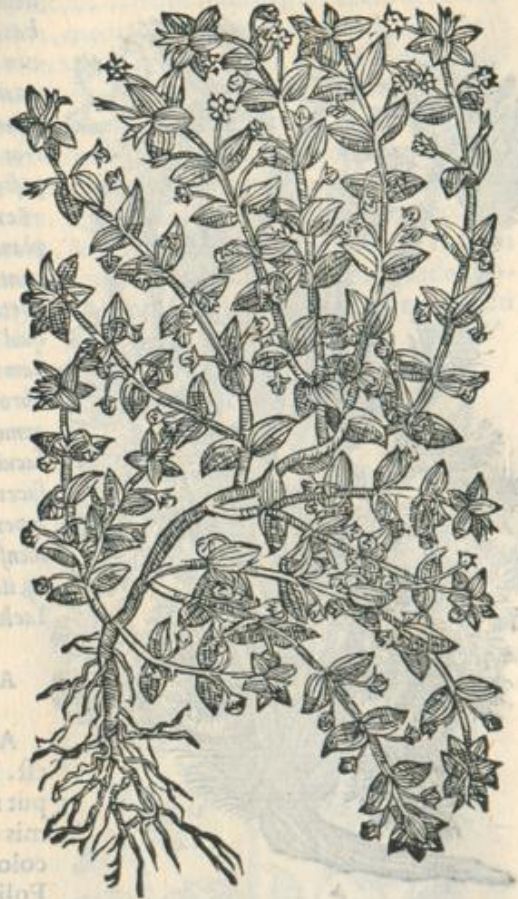
DVO sunt Anagallidis genera, quæ tantum flore distant, nam quæ cæruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: femine rotundo. Vtraq; mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infusus, dolorem dentium lenit, si in aduersam narem injiciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus, iccitoris, & renum uitia, si ex uino bibatur prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociudâ sedem reprimere: quæ uerò phœniceum, illitu euocare.

ANAGALLIS tam mas, quàm fœmina, quæ officinis uulgo Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Ceterum planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Insucribus uerò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum

Anagallidis consider.

ANAGALLIS MAS.

ANAGALLIS FOEMINA.

MORSVS DIABOLI.

Anagallidum uires ex Gal.

Morsus diaboli histor. & uires.

Opinio superstitiosa.

dum uerò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utrisq; caulis. Anagallidum uires recensuit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Anagallis utraq; tam ea, quæ cæruleum habet florem, quam ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent uerò quendam etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & uulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verum ciam Morsus gallinæ eam stirpem in mētem mihi reuocauerit, quā uulgus herbariorum MORSVM diaboli, alij Succisam appellant, cumq; putem me, quā plurimis fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentarijs ipsam quoq; inseram, hic locus uisus est, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proueniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs constat plantagini, quam uulgò lanceolam uocant, similibus, leuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binum cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breuiores, angustiores, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, succisas, & circumrosas: unde superstitiosum nomen inuenit. Siquidē scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum uulgus sequitur, caco-dæmona ob tantæ efficacæ radicem inuidere hominibus, atq; hæc de causa, ubi succreuerit, statim eam undiquaq; dentibus succidere, & circumrodere: tanta est hominum superstitio. Herba hæc si uiridis cruda, tritaq; carbunculis pestiferis imponatur, præsentaneo remedio (ut aiunt) eos sanat, aut si uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per se estur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; sed etiam ad pestilentem auram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse

10
20
30
40
50

esse potest, eam esse calidam, & sicca facultatis. Siccat puluerem præbent pleriq; ad alui tincas necandas, ac easdem sugillata illitu emendant. *Herba, quæ ἀνάγαλλίς Græcè, Anagallis quoq; Latine uocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron.*

Nomina.

HEDERA HELIX.

HEDERA ARBOREA.

Κισσός. HEDERA.

CAP. CLXXV.

HEDERA differentias multas in specie sortitur, summas autem genere tres. Nam quædam candida est, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulū, quam vulgus Dionysiam vocat. Helix fructum non gignit, sed tenues habet viticulas, & folia parua, angulosa, & † rubra. Hedera omnis acris est, & adstringens. neruos tentat. Flos trium digitorum carptu, facit ad dysentericos, in vino bis die potus: amбуstis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes sanant. Foliorum, & corymborum succus, cum irino vnguento, melle, aut nitro, naribus infunditur: & contra veteres capitis dolores, caput eo cum aceto, & rosaceo perfundi vtile est: purulentis auribus, aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederæ succus, aut epoti corymbi, corpus infirmant, mentemque turbant largiùs sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo, si instillentur à contraria aure, dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium vlcerum generi, etiam si cacoëthe sint. vitia cutis in facie, & amбуsta sanant, vti antea diximus, decocta. Mouent menses triti, & subditi corymbi: ijdem poti, post purgationes sceminarum, drachmæ pondere, concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus, ac vuluæ inditus, menstrua, & partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium, graueolentiamque emendat, & sanitati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est: illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodest.

HEDERA, cuius hic tria tantum summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitie. Verum si quis Hederæ plura genera nosse desiderat, non fortasse Plinio contentus, licet de ipsis abunde disseruerit lib. XVI. cap. XXXIII. legat Theophrastum lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi hederæ sigillatim species diligentissimè persequitur, & de ijs copiosissimè pertractat: uel potius ipsum audiatur, nam hæc, quæ sequuntur, ipsi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato sic habet. Hedera quoq; multigena est: quædam enim humi repens, quædam se in excelsum attollens: & excelsarum genera plura, sed trina summa patefcunt, candida, nigra, tertiaq; helix, id est clauicula. Horum item species plures: quippe alia fructu tantum candida,

Hederæ consideratio, & genera.

candida, alia etiam folijs: rursus fructum tantum candidum ferentium, alia masculinum, densum, & uelut in globum circumactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocant, Athenienses acharnicam rigum eam appellant: alia minorem, sparsiorēq; modo nigra. Habet nigra differentias, sed non hunc in modum conspicuas. Sed helix differentijs maximis discernitur: etenim folijs plurimum distat, cum paruitate, tum quod angulata, concinnioraq; sint: cum hederā rotundiora, simplicioraq; habeat. Distant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam sterilitate, quoniam fructum quaedam non ferant: quod non in hederā transfigurentur, ut quidam uolunt: at uerò si omnes hederescant, ut alijs placet, etatis certē, dispositionisq; non generis erit discrimen, quemadmodum pyri ad pyrastrum. Tamen eius quoq; folium multum ab hederā distat, uerum id rarum, & in paucis euenit, ut uetustate permuetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, sed quae conspectiora, summaq; occurrant, tria sunt. Herbacea, quae plurima est: secunda candida: tertia uersicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quaeq; distare uidetur, quippe herbaceae quaedam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam densiori: quaedam minus haec omnia habens. Et in uersicoloris genere, alia folio ampliori, alia minori, macularumq; habitu diuersa: pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, inq; plurimum uenit. Manifestam esse quae hederescat, affirmant, non tantum folijs, quae maiora, latioraq; habet, uerum etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea uerò crassiora, breuiorq;. Ac hederā, ut semē proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem uniuersa hederā radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed praecipue nigra, & inter candidas, quae asperrima, immitissimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat, & exiccat, ablato alimento. Crassatur haec maiorem in modum, atq; arborefcit intantum, ut per se ipsa hederā arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexiculis est, ita pro sua natura, uel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam ē germinibus radicales assidue inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilo minus uiuere, durareq; potest. Habet uel aliud discrimen nō mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius uehementer amarus, tam in candida, quam in nigra. Indicium, quod alium aues mandunt, alium minime attingunt. Hederā ita se habet. Haecenus Theophrastus de hederā generibus. Hederā (ut auctor est Galenus lib. VII. simpl. medic.) ex contrarijs composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiae, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobabat. Nec deest tertia: aqueam namq; substantiam quandam tepidam obtinet, certē si uiridis sit. Siquidem dum arefcit, haec prima exhalet necesse est, manetq; quae terrea est, & frigida, adstringens, & ea quae calida, & acris. Hederā, quae ita Latinis, Graecis κισσός nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hederā: Germanis, Mauere, Epheuu bañ, Epheuu: Hispanis, Edera, Era: Gallis, Lierre.

Hederæ facultates ex Gal.

Nomina.

CHELIDONIVM MAIUS.

Chelidoni maioris confederatio.

† Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissime adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quod non ἐρυθρὰ, hoc est, rubra, ut habent uulgati codices, legendum sit, sed ἐρυθρότερα, id est, cōcinniora. Nam praeter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus, qui lib. III. ca. XVIII. de plantarum historia eo nomine hederæ helicis folia depingit.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIVM MAIUS. CAP. CLXXVI.

CHELIDONIVM maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis: folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore caesijs: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauior olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in trieta figuram longa: in qua semen papaueris maius recluditur. Succus in æreo vase, cum melle prunis decoctus, oculis claritatem adfert. Folijs, caule, radice, succus exprimitur ineunte ætate, & siccatus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & uino albo pota, medetur regio morbo, & vlcibus quae serpunt: imposita cum uino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi uidetur uendicasse, quod aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visum restituere.

CHELIDONIVM, quod maius cognominatur, uulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, praefertim chymistæ, quae

AQVILINA.

que multorum stultitia est, quod Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latine nil aliud, quam hirundinariam significat, sed Cæli donum appellant. Quæ postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis uanis alchymicis imaginationibus accommodatissimam; sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter sepes, in scrobium ripis, secus uias, inter rudera, & in ædificiorum ruims, seu parietinis. Sunt, qui Chelidonium maius uocent herbam quam aliqui AQVILINAM, alij Aquilegiam nominant: folijs ferè chelidonijs maioris, paulò tanen rotundioribus, ac mollioribus: caule cubitali, recto, tenuique: in cuius cacumine flos emicat purpureus, à quo quatuor exeunt cornicula, reflexa, ac intus undiq; concaua: femine atro, in capitulis recluso, melanthij modo. Sed quibus hæc uiribus prædita sit, hætenus neq; mea, neq; aliorum experientia compertum habeo. Chelidonijs maioris meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi hæc scribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & succus eius ad acuendum uisum commodus est, utiq; in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestionem, atq; discussionem indigens. Vt sunt quidam radice eius ad morbum regium à iccoris obstructione proficiscentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniso. Pari modo mansa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritanij, Kairoch, Chalidunium, Chilodomontoma, & Memiran: Itali, Celidonia: Germani, Scheluurtz, & Schellkraut: Hispani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Esclere.

Vanitas chymistarum.

Aquilina.

Chelidonijs maioris uires ex Galeno.

Nomina.

Χελιδόνιον μικρόν.

CHELIDONIVM MINVS.

CAP. CLXXVII.

CHELIDONIVM minus, quod triticum syluestre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, sine caule: folijs hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & subpinguibus. radices habet ex eodem callo complures, pusillas, in granorum tritici modum aceruatim congestas: quarum tres, aut quatuor in longitudinẽ exeunt. Iuxta aquas, & lacus nascitur. Vis ei acris, & anemones modo summam cutẽ exulcerat. pforas, & scabros ungues eximit. Succus radicibus expressus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctũ eius ex melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris uitia extrahit.

PLANTA, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoso præsertim solo, & in scrobium, fossarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac subpinguibus, sine caule: flore luteo, et si eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum aceruatim congestis, quarum nonnullæ tantum in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere et nascatur, & areseat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum similitudine, ut quæ multis granorum tritici granululis, ueluti strumis, quæ Græca imitatione scrophule uocantur, coaluisse uideantur. quanquam alij ex hoc potius sic dictam putant, quod strumis, siue scrophulis (ut quidam asserunt) imposta medeatur. Nostris eã in Hetruria uulgò uocari Fauoscello putauerim, quod fabarum modo folia subpinguia proferat. Nec ea

Chelidonijs minoris consideratio.

um aliunde

F aliunde

aliunde sibi Chelidonij nomen uedicasse existimatur, auctore Theophrasto lib. VII. cap. XIII. de plant. histor. quam quod hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verum an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua uidetur esse dubitatio: quod nullam prorsus nec folijs, nec radicibus præ se ferat acrimoniam, eim tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq; magis, quam chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excafcit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facile contingere potest, quod quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimonie possidet, adeo ut in cibus uel rapis utilius habeatur; in Italia uero, ac minori Asia contra adeo acre, ut medicamentis duntaxat expectatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur, minimum acrimonie fortiatur; quod uero in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Si quidem excepta acrimonia tantum, nostrati nihil præterea deesse uidetur, quin legitimum Chelidonium minus diceat. Ex quo facile adductus sum, ut credam, quod quauis in Italico desideretur acrimonia; non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quod omnino acrimonie sit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hæc deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & uires, quæ illam consequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, ut non possim ego subscribere iudicio Fuchsij uiri alioquin eruditissimi, qui in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundo excudit, Chelidonium minus censet alteram Malacocissi speciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda uidetur, quod planta illa nullis frere notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodammodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat. uiticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuiq; natura tributum est. Minoris chelidonij uires memorie prodidit Galenus lib. VIII. simpl. medic. sic inquit. Chelidonium minus, cum acrius sit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; scabros eicit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit absoluti iam, idq; tum in calcaciendo, tum in sicando. Herba hæc Græcis χελιδονίου μινός εἰς dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memiten, & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoscello: Germanis, Feiguartzen, Blanterkraut, Psafenhœdlin, & Meienkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis, Caullons des prestes, & Esclere petite.

Fuchsij opinio reprob.

Chelidonij minoris vires ex Galeno.

Nomina.

Οὐθοννα. OTHONNA.

CAP. CLXXVIII.

OTHONNAM aliqui maioris chelidonie succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris succos esse contendunt. Alij Troglodytica cuiusdam herbe succum, quæ othonna uocatur: nasciq; eam in eo Arabia tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna folijs erucæ, perforatis cribri modo, & veluti à tineæ derosis, squalore obfritis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare est opus: mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui clotus, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

Othonnæ consideratio.

Nomina.

OTHONNAM Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quod nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantum opinione famaq; hæc de Othonna memorie prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoque ætate Othonna minimè cognoscat. Hanc enim admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonij succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides. Eius nomen Græcum οὐθοννα, Latinum item, & Italicum Othonna.

Μυρὸς ὠτῆς. AVRICVLA MVRIS.

CAP. CLXXIX.

MVRIS auricula, quam myosotida uocant, herba est caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs angustis, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla afsidue geminatis, atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, vt anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Radix illita agilopia sanat. Sunt qui alfinem, muris auriculam uocitant.

Auriculæ muris confid.

REPERIUNTUR quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alfinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quod & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel potius nominis alteram representauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarissime demonstrat, Alfinem statim post helxinem sequi debere, quod ei adeo similis sit, ut tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; ideo libro quarto de ea nobis dicendum erit, quod inibi eius legitimum

AVRICVLA MVRIS.

tim. an sedem esse existinemus. Ceterum hæc, de qua hic mentio est, passim in campo floribus ornata uisitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus uias, & ubique serè locorum. Huiusce uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquit. Auricula muris desiccata ordine secundo: ceterum nullam euiden- tem caliditatem possidet. Ea Græcè *μῦρος ὀρίων* uocatur: Latine, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, V= ualdt mangolt mit blauuen bluomen: Hispanicè, Oreya de raton: Gallicè, Orelge du ratte.

Nomina.

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SATIVVM Glastum, quo insectores lanarum utuntur, folium habet plantagini simile, uerùm pinguius, nigriusque: cuius caulis duùm cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluvia fistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia ulcera, & quæ serpunt, sanant. Syluestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadàmtenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus semen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprâ dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

ISATIS satiuâ, quam in Hetruria uulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & insectoribus maxime expetitur, quòd lanarum insectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus,

Isatidis, seu Glasti confu-

ISATIS SATIVA.

ISATIS SYLVESTRIS.

F 2 in

Isatidum uires ex Gal.

Nomina.

in Umbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadam ideo appellatum, quod ibi Isatis frequentissima seratur. Glastum sylvestre Plinio inter sylvestres lactucas recensetur lib. xx. cap. vii. quippe quod illi non sit absimile. Fit ex Isatide caeruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum uocant, de quo diffusius lib. v. suo loco differemus. Meminit utriusq; Isatidis Galenus lib. vi. simpl. medic. sic inquit. Isatis sativa, qua utuntur tinctorum, facultatis est ualenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul anara, atque adstringens. At Isatis sylvestris manifeste iam acre quiddam tum gustu, tum actione praefert. Proinde quam sativa ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit. Planta Graecis ἰσατίς ὑμέρος, Latinis Glastum satiuum nominatur: Italis, Guado domestico. Quae uero Graecis ἰσατίς ἄγρια, Latinis Glastum sylvestre, & Italis Guado saluatico appellatur. Vtrunq; Glastum uocant Mauritanii Dili, Dilleg, Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vucidi: Hispani, Pastel: Galli, Pastel de languedoc.

Τηλέφιον. TELEPHIVM.

CAP. CLXXXI.

TELEPHIVM herba portulacae simiis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli a radice feni, septenive prodeunt, folijs referti caeruleis, crassis, lentis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maxime inter uites tempore uerno. Folia fenis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. perunctam ex aceto etiam in sole vitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

Telephij confederatio.

QUANQVAM non desunt rei herbariae periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem seu crassam, quidam uero Fabam inuersam appellant; cum tamen nulla reperitur

FABARIA.

Telephij uires ex Gal.

Nomina.

qualitate praedita, qua absterforiae, sicantisq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; profert portulacae longe maiora, eorum sane sententiae plane adstriulari non ausim: tamen ea compluribus notis Telephium referre uideatur. Telephij uires memoriae prodidit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccandi, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: uerum in hoc forsitan quispiam ipsum primi esse ordinis censeat. Desiccata tamen secundo ordine intenso, aut certe principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & albos cum aceto sanat. haec Galenus. Ceterum illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria nostrate; etsi haec (ut paulo ante diximus) notis pluribus proxime ad Telephij historiam accedat, ut eius pictura, quam hic damus, aperte satis demonstrat. At si facultates tantum obstant, quo minus ea planta Telephium esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius mentione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, iis caret facultatibus in Italia, quibus in Graecia praeditum est, nil mirum uideri debet, quod & aliae plantae cum solo uires mutauerint suas, ut illi plantae, & huic Fabariae dictae facile euenisse suspicandum est. Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, suum cuiq; esse iudicium. Herba, quae Τηλέφιον Graece, Telephium item Latine dicitur.

LIBRI SECVNDI FINIS.